



ULFED

Uluslararası STK Federasyonu
Civil Society Organization Platform
منبر منظمات المجتمع المدني

SIĞINMACI HAKLARI PLATFORMU



Türkiye'deki Göçmenlere ve Sığınmacılara Dair Sorunlar ve Çözüm Önerileri



ULFED
Uluslararası STK Federasyonu
Civil Society Organization Platform
منير منظمات المجتمع المدني

SIĞINMACI HAKLARI PLATFORMU



20 Haziran 2025

Hazırlayanlar

Abdulhalim YILMAZ, **Ali ÖNER**, Gülden SÖNMEZ,
Muhammed H. AKTA, Bekir Berat ÖZİPEK, **Yıldız ÖNEN**,
Yakup SEVİNÇHAN, **Sinan BEYANUNİ**, Zeid FARAMAN

Bu çalışma devlet veya devlet dışı kişilerden, kurumsal yahut şahsi hiçbir maddi fon veya finans kullanılmaksızın, SIĞINMACILAR PLATFORMU, MAZLUMDER ve ULFED üye ve gönüllülerinin emek ve katkılarıyla hazırlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
TAKDİM.....	1
1- İdarenin Genel Göç Politikası Konusundaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri	3
2- Geçici Koruma Alanına Dair Sorunlar ve Çözüm Önerileri	4
3- Aile Parçalanması, Aile Birleşimi Sorunları ve Öneriler	6
4- "Adli Vakaya Karışma" Sorunlar ve Öneriler	7
5- Kolluk Birimleri veya Göç İdaresi Tarafından Keyfi Olarak Konulan Tahdit Kodları Sorunları ve Öneriler.....	8
6- Avukata Erişim ve Adil Yargılamaya Dair Sorunlar ve Öneriler	11
7- "Gönüllü Geri Dönüş" ve Zorla Sınır Dışı Etme Sorunları ve Öneriler	13
8- Şiddet ve Kötü Muamelenin Önlenmesi İçin Öneriler	14
9- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Sorunları ve Öneriler.....	16
10- Vatandaşlıkla İlgili Sorunları ve Öneriler	18
11- Eğitim Hakkı Sorunları ve Öneriler.....	18
12- Geri Gönderme Merkezleriyle İlgili Sorunlar ve Öneriler	19
13- Seyahat Özgürlüğü Kısıtlamasına ilişkin Sorunlar ve Öneriler	22
14- Örnek vakalar.....	22
a- "Adına telefon hatları açıldığı için GGM'ye alınan, mahkeme kararı olmaksızın suçlu muamelesi gören ve hakkında sınır dışı edilme kararı verilen durumlara ilişkin örnek vakalar:.....	22
b- İl Nakil işlemlerindeki sorunlara dair örnek vakalar:.....	23
c- Eğitim hakkına erişimin engellenmesine ilişkin vakalar:	23
d- Sınıflandırılmamış vakalar:.....	24

TAKDİM

31 Mart 2024 yerel seçimleri sonrasındaki ortam, göçmenlerin sorunlarının çözümü açısından kalıcı, olumlu, akliselime dayalı adımların atılabileceği bir siyasi zemini ifade ediyordu. Genel ve yerel seçimlerin geride kaldığı bu yeni durum, mülteci meselesinin uzun bir süre seçim malzemesi yapılmaksızın serinkanlı biçimde ele alınması ve evrensel tecrübeyi göz önüne alarak hak temelli bütünlüklü bir yaklaşım geliştirilmesi için ülkenin elindeki geniş bir zaman kredisi anlamını taşıyordu.

Bu bağlamda 2024'ün aralık ayında gerçekleşen Suriye Devrimiyle ülke nüfusunun yarısını iç ve dış göçe mahkûm eden baskıcı rejimin devrilmesi de yeni bir dönemin başlangıcını ve özellikle dünyanın her yanında Suriyeliler açısından sıkışmışlığın ortadan kaldırılması imkanını ifade ediyordu.

Toplumdaki ve medyadaki gayriinsani, ırkçı yaklaşım ve yabancı düşmanlığı ile mücadeleyi de içeren, kamu kurumlarının ortak yaklaşımına dayalı, hak temelli, uyumlu ve bütünlüklü bir göç politikasının oluşturulması imkân dahilindeydi.

Göç İdaresi ile sivil toplum arasındaki iletişimin gelişmesi ve uluslararası öğrencilerin geri gönderme merkezlerine gönderilmesine sebebiyet veren mevzuatta bazı iyileştirmeler yapılması olumlu gelişmeler olarak kaydedildi. Ancak bu olumlu gelişmelere rağmen alandaki sorunlar büyük ölçüde varlığını devam ettirdi. Yeni bir sayfanın açılması ve olumlu adımların atılması için elverişli olan yeni dönemin imkanlarını değerlendirme anlamında beklenen adımlar ve niteliksel değişim henüz gerçekleşmedi. Dahası, Alisher Tursunov'un sınırdışı adı altında geri gönderme yasağına aykırı biçimde Özbekistan'a iadesi veya Taha Elgazi'nin vatandaşlık hakkının herhangi bir hukuki sebep açıklanmaksızın geri alınarak Suriye'ye gönderilmesi örneklerinde olduğu gibi olumsuz gelişmeler de yaşandı.

Bu rapor, içinde bulunduğumuz bu yeni dönemde farklı statülere sahip göçmenlere ve onlarla ilgili olarak alandaki duruma odaklanıyor. Göç politikasının uygulamaya yansıyan yönlerine ışık tutmayı, somut ve spesifik örneklerle atıfla sorunların anlaşılmasına katkıda bulunmayı amaçlıyor. Bu çerçevede raporda yer verilen ve ahlaki ve hukuki bakımdan ihlal ifade eden örneklerin tek veya münferit olmadığını, her başlık altında yer verilen örneklerin talep durumunda çoğaltılabileceğini vurgulamak isteriz. Öte yandan bu rapor kapsamında yer verilen örneklerin genellikle dava konusu olup mahkeme kararıyla kesinleşmiş ihlal vakalarını ifade ettiğini de

eklemek isteriz. Bunun anlamı, ilgili sorun başlığı altında dile getirilen örneklerle ilgili bilgilerin subjektif kanaatleri değil yargı kararlarında somutlaşan olgusal gerçekleri de yansıttığıdır.

Göç konusunda bütünlüklü bir yaklaşıma ve konuyu çok boyutlu biçimde ele alan bütünlüklü bir göç politikasına ihtiyacımız var. Meselenin evrensel tecrübeyi ve hukuk, adalet, ekonomi, dış politika ve stratejik boyutları da içerecek biçimde geniş bir perspektiften ele alınıp kendi içinde tutarlı ve uyumlu bir bütünlüklü göç politikasının geliştirilmesi, mülteciler, geniş toplum ve tüm bölge açısından ortak bir kazanımı ifade edebilir.

Bu çerçevede raporumuzun göç olgusunun ilgili tüm tarafları ve siyasi karar vericiler bakımından, yeni dönemde doğru ve kapsamlı bir göç politikasının somutlaştırılması doğrultusunda yürütülecek çalışmalara katkı yapması umulur.

1- İdarenin Genel Göç Politikası Konusundaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri

a- Doğru bilgilerin uygun bilgilendirme araçlarıyla verilmesi

Genel olarak göçmenlere yönelik bürokratik organların toplumu bilgilendirme sorumluluğunun gereklerini yerine getirmede eksik olduğu görülmektedir. Bu kapsamda topluma; göçmenlerin hakları, göçün ana sebepleri, menşei ülkelerdeki göçe sebep olan şartlar ve güncel durumlarına dair genel bilgilendirme uygun araçlarla yapılmalıdır.

b- Göçmenlerle ilgili kamu görevlilerinin eğitimi

Üst yöneticiler de dahil olmak üzere, özellikle göçmenlerle doğrudan temas etmekte olan hizmet verenlere, göçmen ve sığınmacılara, sivil toplum ve akademiden uzmanların desteğinde, hizmet süreçlerine ilişkin evrensel kurallara uygun tutum ve davranış eğitimi verilmelidir.

c- Sivil denetim, şeffaflık ve hesap verilebilirliğin sağlanması

Güvenlik ve göç birimlerinde görev yapan personelin görev ve uygulamalarına ilişkin olarak, idari denetimin yanında sivil gözetim de işlevsel hale getirilmeli, periyodik etkin bir denetim ile şeffaf ve hesap verebilir bir süreç sağlanmalıdır.

d- Yargı kararlarının uygulanması

Göç birimlerinin yargı kararlarına direndiği, mahkeme kararlarını yerine getirmek istemediği görülmektedir. Yargı kararlarının tüm kurum ve kuruluşları bağlayıcı olduğu gerçekliğinden hareketle bu tutuma son verilmelidir. Göç idaresi, idare mahkemelerinin yabancı kişiler hakkında verdiği yürütmeyi durdurma ve ilk derece kararlarını uygulamamakta, kararın kesinleşmesini talep etmektedir. Yargı kararlarının uygulanmasına direnen personel tespit edilip, hakkında idari ve adli soruşturma açılarak sorumlulukları sağlanmalıdır.

Örneğin, C.M. ve M.H. isimli kişiler, Geçici Koruma Kimliklerinin verilmesine ilişkin olarak açtıkları davaları kazanmışlar, istinafta da kesinleşmiştir. Defalarca yazılı ve sözlü olarak başvurularına rağmen kimlikleri iade edilmemiştir.

e- Kuralların genel ve objektif uygulanması ve şikayetlerin etkili biçimde değerlendirilip sonuçlandırılması

Bazı göç politika ve uygulamaları, sığınmacıların hukuksuz bir duruma düşmesine sebep olmaktadır. Aynı koşullara sahip birisi oturum alırken bir başkasının alamadığı görülmektedir. Benzer bir şekilde personelin duyarsız davranışından dolayı süreç engellenebilmekte veya geciktirilmektedir. Bu tür çifte standart veya objektif olmayan uygulamalarla ilgili şikâyetlerin, özenle değerlendirilip ivedilikle sonuçlandırılması gerekir.

f- Göç yönetişimi ve göç konusunda politika belirleme süreçlerinde katılımcı bir yaklaşımın benimsenmesi

STK'lar, akademi, göçmenler ve ilgili tüm tarafların politika belirleme süreçlerine etkin katılım ve iş birliğini gerektirmektedir. Göç Danışma Kurulu, ilgili sivil toplum kuruluşlarının da katılımıyla işlevselleştirilmelidir.

g- Düzenli göçmeni düzensiz hale getiren yaklaşım ve uygulamalar

İdarenin son dönemlerde, düzenli bir göçmenin düzensiz bir göçmen haline getirilmesi anlamına gelen yaklaşım ve uygulamaları sona erdirilmelidir.

h- M plaka uygulamasıyla ilgili sorunlar

M plaka uygulaması daraltılmalıdır. M plaka uygulaması yalnızca yurtdışından gelen araçlarda geçerli olmalı, yabancılar tarafından Türkiye’de satın alınan, yani esasen misafir olmayan araçlar için uygulanmamalıdır. Yabancılar yönelik ırkçı saldırıların arttığı dönemlerde bu uygulama onları açık hedef haline getirebilmektedir.

2- Geçici Koruma Alanına Dair Sorunlar ve Çözüm Önerileri

a- Geçici koruma kimlik belgelerinin keyfi olarak iptali ve aktive edilmemesi

Geçici koruma kimlik belgeleri keyfi olarak iptal edilebilmektedir. Hatta mahkeme kararına rağmen geçici koruma statüsünün yenilenmemesi söz konusu olabilmektedir. İdare Mahkemesi kararı veya diğer mahkemelerin kararları olduğu hâlde geçici korumanın aktif edilmediği durumlar yaşanmaktadır. Bu uygulamalara son verilmelidir.

b- Filistinlilerin ve diğer mültecilerin özel durumlarının göz önüne alınması ve çözüm üretilmesi

Suriye’den gelen, ancak Suriye vatandaşı olmayan Filistinlilerin ve diğer mültecilerin özel durumları göz önüne alınarak sorunlarına hassasiyetle yaklaşılmalı ve genel olanın içinde yer almayan sorunlara özel çözümler üretilmelidir.

c- Çalışma izninin Geçici Koruma kapsamındaki kişilere kimlikleri ile birlikte otomatik olarak verilmesi

Mevcut durumda Türkiye’de geçici koruma statüsünde olanlar, sadece yardımla yaşamaya ya da kayıt dışı istihdama zorlanmaktadır. Benzer durum uluslararası koruma başvuru sahipleri için de geçerlidir. Çalışma izninin zor ve uzun bir prosedürle erişilebilir olması, ekonomiye aktif olarak katkı sağlayacak kişileri istihdam dışı bırakarak yardımla yaşamaya mahkûm etmektedir. Mevcut durum; bilim, sanat, kültür ve spor alanlarında da büyük bir potansiyeli atıl hale getirmektedir.

d- Geçici Koruma statüsündeki kişilerin ikamet izin süreçlerinin kolaylaştırılması

Geçici Koruma statüsünde bulunan kişilerin somut durumları değerlendirilip ikamet iznine geçiş süreçleri kolaylaştırılmalıdır.

e- Geçici Koruma statüsündeki kişilerin kapalı illere sevk taleplerinin kişi özelinde incelenmesi

Geçici Koruma statüsündeki kişilerin kapalı illere sevk talepleri kişilerin özel durumları ve insani ihtiyaçları ışığında incelenmelidir.

f- Sınırdışı edilmiş kişilerin Türkiye’deki mal varlıklarını elden çıkarabilmeleri konusunda çözümlerin üretilmesi

Türkiye’den Suriye’ye sınır dışı edilmiş ve Türkiye’de mal varlığı olan (araba, iş yeri) kişiler, bu mal varlıklarını elden çıkarmada büyük bir mağduriyet yaşamaktadır. Bu kişilerin bu tür işlemlerini gerçekleştirebilmeleri için geçici ve kontrollü bir şekilde Türkiye’ye gelmeleri sağlanmalıdır veya alternatif bir çözüm yolu bulunmalıdır.

3- Aile Parçalanması, Aile Birleşimi Sorunları ve Öneriler

a- Aile birleşimleri ve çocuğun üstün yararı

Çok sayıda parçalanmış aile gerçeğinden hareketle, anne ya da babasından ya da her ikisinden mahrum kalarak büyümek zorunda kalan küçük yaştaki çocukların üstün yararı gözetilerek, aile birleşimi konusunda özel bir çalışma yapılmalı ve ilgili mevzuat yeniden düzenlenmelidir. Bu çerçevede, farklı şehirlerde kimlik ve ikamet işlemi yapılması nedeniyle parçalanmış ailelerin; okul, iş ve benzeri önceliklerine uygun bir şehirde birleştirilmesi sağlanmalıdır.

b- Ebeveynlerden birinin sınırdışı edilmesi halinde çocukların durumu

Ebeveynlerden birinin Suriye'ye sınır dışı edilmesi halinde çocukların da gidebilmesi için muvafakatname talep edilmekte olup, Suriye şartlarında bu muvafakatname sağlanamadığından aile birleşimi gerçekleşmemektedir. Çözüm olarak, kişilerin hukuken geçerli, destekleyici bir belge sunmaları yeterli kabul edilmelidir.

c- Sınır dışı ve gönüllü geri dönüş uygulamalarında ailevi durumun gözetilmesi

Sınır dışı etme ve gönüllü geri dönüş uygulamalarında mutlaka "ailevi durum" dikkate alınmalıdır. Sınır dışı edilen kişilerin eş ve çocukları Türkiye'de ise bu husus değerlendirilerek aile birliğinin bozulmaması mutlaka sağlanmalıdır.

d- Çocuklar ve engelli bireylerin sınırdışı edilmesi

Anne ve baba muvafakatnamesi olmadan 18 yaş altı çocuklar ve engelli bireylerin sınır dışı edilmesinin önüne geçilmelidir.

e- Kişilerin yanlış ikamet türlerine yönlendirilmesi

Türkiye'de ailesi ikamet eden şahsın, ailevi nedenlerle ikamet izni başvurusu yapması halinde, başvurusunun aile ikamet izni kapsamında değerlendirilmesi, diğer ikamet türlerine yönelik yanlış yönlendirme yapılmaması sağlanmalıdır. Ya da yabancının mahkeme kararı gereğince yaptığı ikamet başvurusu üzerine, başka ikamet türlerine yönlendirilmesi ve mağdur edilmesi sonucunu doğuran yönlendirmelerden kaçınılmalıdır.

f- Kimliksizlik sebebi ile ihtiyaçları karşılanamayan çocuklar

Türkiye’de doğan kimliksiz çocuklar sorunu, sebepleri ile beraber ele alınmalı ve değerlendirilmeli, kimliksizlik sebebi ile ihtiyaçları karşılanamayan ve sağlık, eğitim gibi temel haklara erişemeyen çocuklara yönelik çözüm üretilmelidir.

g- İdari gözetimi sonlandırılan kişilere başka şehirde imza mecburiyeti

İdari gözetimi sonlandırılan kişilerin, aile ve ikametlerinin bulunduğu şehir yerine başka bir şehirde imza verme ve ikamet etme mecburiyetine tabi tutulması uygulamasına son verilmelidir. İdari gözetime alternatif yükümlülükler belirlenirken, kişilerin şahsi ve ailevi durumları ile ev ve ikametlerinin bulunduğu yer göz önünde bulundurulmalıdır.

h- Basit ihtilaflarda haklarında adli işlem yapılmayan bebekli kadınların GGM’lere alınmaları ve sınır dışı edilmeleri

Basit tartışma ve ihtilaflar nedeniyle (örneğin komşularıyla tartışan ama haklarında adli işlem dahi yapılmayan durumlarda) bebekli kadınların geri gönderme merkezlerine alınması ve sınır dışı edilmesi gibi uygulamalar mevcuttur. Toplumun adalet hislerini zedeleyici bu tür işlemlerin önüne geçilmelidir.

i- Vekaletle evlilik durumunda eş ve çocuklara kimlik ve aile birleşimi

Suriye’nin kanunlarına göre vekaletle evlilik akdi (nikah) yapılabilmektedir. Vekaletle evlilik yapıp eşini buraya getiren ve bu evlilikten çocukları olan kişilerin eşine ve çocuklarına geçici koruma kimliği verilmeli ve ailenin birleşimi sağlanmalıdır.

4- “Adli Vakaya Karışma” Sorunlar ve Öneriler

a- Savcılıktan Takipsizlik kararı veya mahkemeden beraat kararları alındığı halde “Adli olaya karıştığı” gerekçesiyle bireylerin Göç İdaresine sevk ve sınır dışı edilmesi

Göçmenlerin şikâyetçi ya da şüpheli olarak polis ile herhangi bir şekilde muhatap olması halinde, şahsın “adli olaya karıştığı” gerekçesiyle otomatik olarak her durumda Göç İdaresine sevk edilmesi; savcılıktan takipsizlik ya da mahkemeden beraat kararları alındığı halde şahısların sınır dışı edilmesi uygulamalarına son verilmelidir.

Örneğin; F.A., isimli bir genç kadın, tecavüze uğradığı için şikâyetçi olarak olay yerine çağırdığı polis tarafından polis merkezine götürüldü. Müşteki olarak gittiği polis

merkezinde nezarete koyuldu. Avukatları aradığında iki gün orada olduğu inkâr edildi ve GGM'ye teslim edildiği söylendi. En son polisi şikâyet etmek üzere tekrar avukatı tarafından polis merkezine gidildiğinde 5 dakika önce GGM'ye gönderildiği söylendi. Şahıs Selimpaşa GGM'de bulundu. Müşteki olduğu halde adli vakaya karıştığı gerekçesi ile hakkında idari gözetim ve sınır dışı etme kararı verildi. Hakkını aramaktan vazgeçti. Türkiye'yi 'gönüllü' olarak terk etmek zorunda kaldı.

b- Cezasını çekmiş şahısların sınır dışı etme kararından önce insani ve ailevi durumların göz önüne alınması

Ceza almış, cezasını çekmiş veya cezası ertelenmiş şahısların sınır dışı edilmeleri sorunu çözülmeli, insani ve ailevi durumları incelenerek karar verilmeli ve buna dair genelge gözden geçirilmelidir.

Örneğin; M.B. hakkında itham ve yargılama süreci devam etti. Henüz cezası kesinleşmediği hâlde sınır dışı edildi.

c- Akraba ya da aynı soyadı taşıyanların suçlanması

Olayla hiçbir ilgisi olmadığı halde sırf akraba ya da aynı soyadı taşıyanlara suçlu muamelesi yapıldığı, suçun şahsiliği ilkesinin göz ardı edildiği görülmektedir. Hukuk devleti ilkesine aykırı bu tür uygulamalara son verilmelidir.

Örneğin, Çeçen uyruklu baba A.M. hakkında soruşturma nedeniyle ev araması ve gözaltı işlemi yapılmış, ikamet izinli olan ve soruşturmada adı geçmeyen eşi ve kız çocuğu da gözaltına alınarak göç idaresine teslim edilmiştir. Baba emniyet ifadesinden sonra serbest bırakılmasına karşılık, eşi ve çocuğu YTS kapsamına alınarak ikamet izni iptal edilmiş, haklarında sınır dışı etme kararı alınmış ve idari gözetimde tutulmuşlardır. Anne ve kız hakkındaki sınır dışı etme kararları daha sonra idari yargı yoluyla iptal edilmiştir.

5- Kolluk Birimleri veya Göç İdaresi Tarafından Keyfi Olarak Konulan Tahdit Kodları Sorunları ve Öneriler

a- Yeterli araştırma yapılmadan tahdit kodları koyulması

Tahdit kodlarının herhangi bir tahkikat veya araştırma olmadan, keyfi olarak konulmasının önüne geçilmelidir. Menşei ülkelerden gelen istihbarat ve bilgiler ayrıntılı

bir değerlendirmeye tabi tutulmalı, bilgilerin gerçekliği teyit edilmelidir. Güvenlik tahdit kodları ile ilgili özel bir düzenleme yapılmalıdır.

b- Tahdit kodlarıyla ilgili denetim mekanizmasının kurulması

İnsanların hayatlarını ciddi bir biçimde etkileyen ve bazen yaşam hakkı riski doğuran tahdit kodları ile ilgili olarak bir itiraz mercii ve denetim mekanizması oluşturulmalıdır. Tahdit kodlarının kaldırılması için ortalama 1,5 yıl süren ve sonuçta neredeyse tamamı reddedilen idari dava sürecinin getirdiği mağduriyet ve yk ortadan kaldırılarak, bu konularda etkili ve hızlı karar verebilecek, ilgili tüm birimlerin temsilcileri ile bir değerlendirme komisyonu ve özel bir idari başvuru mekanizması kurulmalıdır.

c- Kolluk personeline Türkiye’de yasal kalış kuralları konusunda eğitim ve kişilerin haksız yere tutulmalarının önüne geçilmesi

Kolluk personeline, Türkiye’de yasal kalış kuralları konusunda yeterli eğitim ve bilgilendirme yapılmalı ve kişilerin haksız yere tutulmalarının önüne geçilmelidir. Türkiye’de yasal olarak kalan, yasal belgesi olan veya imza verme yükümlülüğüne devam eden kişiler polis tarafından gözaltına alınarak G İdaresine teslim edilmekte ve keyfi biçimde özgürlüğünden mahrum bırakılmaktadır. Bunların bir kısmı hakkında, gereksiz yere ve hukuka aykırı olarak ikinci defa sınırdışı etme ve idari gözetim işlemleri yapılmaktadır. Bunun önüne geçecek tedbirler alınmalıdır.

d- Risk analiz personelinden belge ve bilgi sunmalarının istenmesi ve sorumluluklarının sağlanması

Havalimanı ve otogarlarda görev alan risk analiz personelinden, hazırladıkları tutanaklarda dayanak belge ve bilgi sunmaları istenmelidir. Sadece yabancıların dış görünüşlerine göre karar verme uygulamasına son verilmelidir. Örneğin; *“U.A ve S.A kardeşler yalnızca görünüşleri (uzun sakalları) nedeniyle uygulanan tahdit kodları yüzünden bütün aileleri Türkiye’de olduğu hâlde ailelerinden uzak kaldılar ve biri eşinden boşanmak zorunda kaldı. Uzun süre büyük mağduriyetler yaşadılar.”*

e- Havalimanlarında iltica başvurusu ve yabancıların geri gönderilmesi uygulamasına son verilerek ülkede tutulması

Havalimanlarında iltica başvurusu alınmalı, yabancıların geldikleri ülkeye geri gönderilmesi uygulamasına son verilerek ülkede tutulması sağlanmalıdır.

Örneğin; A.A. ve A.J. Mısırlı olup ölüm ve işkenceden kaçarak Türkiye’ye sığınmışlardı. Ancak havalimanında durduruldular. Türkiye’ye girişlerine uzun süre izin verilmedi. Havalimanında uluslararası koruma dilekçeleri uzun süre kabul edilmedi. Uzun süre transit bölgede avukata vekletname düzenleme ve görüşme imkânı verilmedi.

f- Yeterince araştırılmayan isnatlara dayanılarak işlem tesis edilmemesi

Kaynağı ve gerçekliği araştırılmayan suç isnatlarına dayanılarak işlem tesis edilmemelidir. Göç idaresi personeli, Emniyet ve İstihbarattan gelen bilgileri kendi uzmanlık alanlarına göre bağımsız bir değerlendirmeden geçirmelidir.

g- YTS statüsünün kriterlerinin belirlenmesi, titiz bir inceleme yapılması ihtiyacı ve çocuk yaştaki kişilerin durumu

Yabancı Terörist Savaşçı (YTS) konusu etraflıca ele alınmalı, şahısların herhangi bir soruşturma ve dava olmadan, terörist-savaşçı olarak yaftalanarak idari olarak damgalanması ve cezalandırılması uygulamasından vazgeçilmelidir. "YTS statüsü", yasal bir düzenlemeye bağlanmalı, kriterleri belirli olmalı ve titiz bir inceleme yapıldıktan sonra şahsın gerçekten YTS olup olmadığına karar verilmelidir. Özellikle, çocuk yaştaki kişilerin veya basit takip tahdit kodları konulan kişilerin, ya da sadece menşe ülkesinden gelen soyut istihbari bilgilere dayanılarak YTS olarak adlandırılmasından kaçınılması gerekmektedir.

h- Emniyet ve Göç İdaresi tarafından kişilerin ailesine o an nerede olduğu bilgisinin verilmesi ve iletişim hakkını kullanmaları

Gözüaltına alınmış tüm kişilerin, Emniyet ve Göç İdaresi tarafından ailesine veya avukatına o an nerede olduğunun bilgisi verilmeli, özgürlüğü kısıtlanan kişilerin yakınlarına haber verme hakkını kullanmaları sağlanmalıdır. İdari işlem nedeniyle gözetimde tutulanlar için de bu hak sağlanmalıdır.

i- Tahdit kodunun tüm aileye yansıtılması ve serbest bırakılan kişilerin ailelerinin GGM'de tutulmaya devam etmesi

Aile bireylerinden biri hakkında güvenlik tahdit kodu konulmuş ise bu kod tüm aileye yansıtılmamalı ve aile bireylerinin tümü GGM'ye alınıp aylarca bekletilmemelidir. Kimi zaman kodu alan kişi serbest bırakıldığı halde eşi ve çocukları aylarca GGM'de kalmaya devam etmektedir. Bununla ilgili ciddi mağduriyetler oluşmaktadır.

6- Avukata Erişim ve Adil Yargılamaya Dair Sorunlar ve Öneriler

a- Göç İdaresi'nin tüm birimlerinde savunma hakkı, adalete erişim ve bilgilendirme sağlanması

Sığınmacı ve göçmenlere, Göç İdaresinin tüm birimlerinde savunma hakkını etkili bir biçimde kullanabilmeleri için imkân sağlanmalı, avukata erişim ve haklarıyla ilgili bilgilendirmeler anlayabilecekleri bir dilde yapılmalı ve bilgilendirmenin bir nüshası kendilerine verilmelidir.

b- Göç İdareleri ve GGM'lerde gözetim altındaki bireylere hukuki yardım ve bilgilendirme yapılması

GGM'ler ve Geçici Barınma Merkezleri'nde, farklı dilde bilgilendirme panoları olmalı, adli yardım kapsamında barodan avukat talep edeceklerine dair gerekli bilgilendirmeler yapılmalıdır. Sınırdışı etme ve idari gözetim kararlarına ilişkin tebligatlar şahıslara gerçekten bildirilmeli ve imzadan imtina etse bile tebligat / bilgilendirme formunun bir nüshası muhakkak yabancıya verilmelidir.

c- Yeterlilik belgesine sahip tercüman ve standardizasyonun sağlanması

İdari, adli iş ve işlemlerde yeterlilik belgesine sahip tercüman sağlanmalıdır. Adli işlemlerde tercüman yeterliliği standartları oluşturulmalı ve tercümanın yeterli olup olmadığı denetlenmelidir.

d- Ceza yargılamalarında duruşmanın tamamının tercüme edilmesi

Ceza yargılamalarında sanık Türkçe bilmiyorsa ve mahkemede hazır bulunuyorsa duruşmanın tamamı (yargılamadaki diğer kişilerin konuşmaları) tercüme edilmelidir.

e- Göç İdaresi personelinin belgeleri eksiksiz biçimde vermesi ve aksi durumda sorumluluğunun sağlanması

Göç idaresi personeline avukatlara eksik ve yanlış bilgi verilmesi veya yasal olarak vermesi gereken bilgi veya belgeyi vermemesi uygulamaları sonlandırılmalıdır. Bunu yapan personel hakkında idari ve adli işlem yapılmalıdır.

f- Göç İdareleri ve GGM'lerin telefon ve e-maillerinden iletişimin gücülüğü ve ilgili kişilerin kurumla iletişim kurabilmesi

Göç İdareleri ve özellikle GGM'ler ile ilan edilen telefon ve e-maillerinden iletişim kurmak neredeyse imkansızdır. Bu soruna ivedilikle çözüm bulunmalı ve ilgili kişilerin kurumla iletişim kurabilmesi sağlanmalıdır.

g- Avukatların Göç İdaresine erişimi

Avukatların Göç İdaresine, fiziki müracaat dışındaki iletişim kanallarıyla da ulaşabilmesi, evrak sunabilmesi sağlanmalıdır. Göç idaresinden belge talep edilmesi halinde, Göç-net sisteminde kayıtlı belgeyi vermek yerine, geri gönderme merkezine yönlendirme, oradan da arşiv için bekletme veya hiç vermeme uygulamalarından kaçınılmalıdır.

h- Avukatların savunma süreçleriyle ilgili şikayetlerin çözüme kavuşturulması

Avukat görüşme odaları, süreleri, tercümandan faydalanma imkanları, dosya sureti alma ve inceleme imkanlarına dair çok sayıda şikâyet söz konusudur. Bu sorunlar Barolar ile koordineli olarak çözülmelidir.

i- Barolarla koordinasyonun sağlanması

Göç İdaresi ve Baroların Göç ve Mülteci Merkezleri ile koordinasyonu sağlanmalıdır.

j- Uzun yargılama sürelerinin kısaltılması

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında davalara bakan mahkemelerin/hakimliklerin sayısı arttırılarak uzun yargılama süreleri kısaltılmalıdır.

k- E-Posta ve KEP üzerinden dilekçe kabul uygulamasına tekrar başlanması

Göç İdaresi Başkanlığı ve il müdürlüklerinin e-posta ve KEP (Kayıtlı elektronik posta) adresleri tekrar açılıp, e-posta keP üzerinden dilekçe kabul etme uygulamasına tekrar başlanmalıdır. İdareye basit bir dilekçe veya bildirim için fiziki olarak müracaat şartı aranması günümüz şartları ile bağdaşmamaktadır. Şahısların veya avukatların idareye sunmak istedikleri dilekçelerinin kabul edilmemesi uygulamasına da son verilmelidir.

7- "Gönüllü Geri Dönüş" ve Zorla Sınır Dışı Etme Sorunları ve Öneriler

a- Gönüllü geri dönüşte özgür irade şartının yerine getirilmesini güvence altına alacak mekanizmaların oluşturulması

GGM'lerde ve Barınma Merkezlerinde, Gönüllü Geri Dönüş formunun imzalanması uygulaması kaldırılmalıdır. Bunun yerine, Göç İdareleri içinde, şahısların özgür iradeleriyle başvuru yapacakları "gönüllü geri dönüş danışmanlığı" hizmeti verilmesi hususunda özel bir çalışma yapılmalıdır.

b- Gönüllü Geri Dönüş prosedürünün iyileştirilmesi

Geri gönderme merkezlerinden yapılacak olan işlemlerde Gönüllü Geri Dönüş Formunun, öncelik sıralamasına göre; şahsın avukatı, baro temsilcisi veya hak temelli bağımsız bir STK temsilcisinin gözetiminde imzalanması uygulamasına geçilmelidir. Aksi halde, baskı ve zorla imza attırma dışında, tercüman veya memurun şahsın yerine geçerek forma imza atması ve şahsın iradesinin aksine olacak şekilde sınırdışı edilmesi durumları dile getirilebilmektedir.

c- Yargı sürecinde bireylerin sınır dışı edilmemesi

6458 sayılı Kanunun 53. Maddesi gereğince, yabancı kişi hakkında devam eden sınırdışı davası sonuçlanıncaya kadar, sınır dışı etme işlemleri kesin olarak durdurulmalıdır. Ancak, şahıslara baskı ve zorla gönüllü dönüş belgesi imzalatılmakta, kimi zamanda bu belge imzalatılmadan doğrudan sınırdışı edilmektedirler.

Örneğin; M. B. davası devam ederken zorla Türkmenistan'a gönderildi. Hâlâ kendisinden hiçbir haber alınamıyor.

A.A. isimli şahıs hakkında sınırdışı etme kararına karşı idari davasını kazandıktan sonra tekrar ikamet için başvurmuş, hakkında ikinci defa sınırdışı etme kararı alınmış, kısa bir süre sonra sınırdışı edilmiş, Özbekistanda'da hapse atılmıştır. İdare Mahkemesi ikinci sınırdışı etme kararını da iptal etmiştir.

Kamuoyuna da yansıyan, Alisher Tursunov isimli Özbekistan vatandaşı, idari davası devam ederken sınırdışı edilmiş, daha sonra mahkemece sınırdışı etme kararı iptal edilmiştir.

d- Zaruri insani sebeplerle Türkiye'den yasal çıkış yapanların durumunun göz önüne alınması

Cenaze vb. zaruri insani sebeplerle Türkiye’den yasal çıkış yapanların geçici koruma kimlikleri iptal edilmemeli ve insani-ailevi durumları dikkate alınarak tekrar girişlerine engel olunmamalıdır.

e- Gönüllü geri dönüş yapanların insan onuruna yaraşır biçimde ayrılmaları ve arkada bıraktıklarına dair hukuki süreçleri tamamlamayabilmeleri

Gönüllü geri dönüş yapanlar veya sınır dışı edilenler adeta suçlu gibi havalimanlarına getirilip onur kırıcı bir şekilde gönderilmektedir. Bu süreçlerde insan onuru korunmalı, ülkeden ayrılırken temel ihtiyaçlarını tedarik etmelerine olanak sağlanmalı, aile üyeleri ile vedalaşabilmelerine, varsa resmi olarak yapmaları gereken zaruri resmi, ticari vb iş ve işlemleri tamamlamalarına, şirket, tapu veya araçlarını devredebilmelerine, vekâlet verebilmelerine müsaade edilmelidir.

8- Şiddet ve Kötü Muamelenin Önlenmesi İçin Öneriler

a- Şiddetin tamamen önlenmesi için gerekli tedbirler alınması, şikayetlerin etkili biçimde incelenmesi

Fiziki ve psikolojik şiddetin tamamen önlenmesi için gerekli tedbirler alınmalı, bu içerikteki şikayetler derhal acil ve özel olarak soruşturulmalıdır.

Örneğin; Profesör M. A. Arnavutköy GGM’de onur kırıcı ve kötü muameleye maruz kaldı. N.H., O.H. ve M.B. şiddet ve kötü muameleye maruz kaldılar. N.H. cezaevinde hayatını kaybetti. Diğer iki arkadaşı uzun süre hukuka aykırı şekilde Tuzla GGM’de tutuldu. Savcılık yazılarına rağmen adli tıp raporu için uzun süre hastaneye sevk edilmediler.

b- GGM’lerdeki kişi sayısının uluslararası standartlar ışığında ele alınması

GGM’lerin kapasitesi ve kalan kişi sayısı kamuoyu ile güncel olarak paylaşılmalı, kapasiteyi çok aşan durumların uluslararası hukuk standartlarına göre kötü muamele anlamına geleceği göz önüne alınmalıdır.

c- Şiddet ve kötü muamele iddialarında GGM’lerde kamera kaydına erişimin sağlanması

GGM'lerde "kör nokta" kalmayacak şekilde, ortak kullanım alanlarının hepsinde kesintisiz kamera kaydı yapılmalıdır. Şiddet ve kötü muamele iddiasında söz konusu kamera kaydına erişim sağlanabilmelidir.

Örneğin; M.M. isimli yabancı, tutulduğu Tuzla GGM'de kötü muamele gördüğü iddiasıyla TİHEK'e başvuru yapmıştı. İddialarını aydınatabilecek hiçbir kamera kaydı TİHEK dosyasına sunulmadı. Tüm deliller ve beyanlar sonrasında TİHEK ihlal kararı verdi.

d- GGM'lerdeki gündelik hayatın çocuk hakları temelinde gözden geçirilmesi

GGM'lerde kalan çocuklar için oyun alanları yapılmalı, her gün kullanmalarına imkân verilmeli ve çocuklara yaşlarına uygun eğitim ve sağlık durumlarına uygun yemekler verilmelidir. Bu merkezlerde gündelik hayat, çocuk hakları temelinde gözden geçirilmelidir. Çocuklu ailelerin idari gözetimi en son çare olmalı ve mümkün oldukça kısa süreli olmalıdır.

Örneğin, G.R. isimli yalnız kadın, 3 çocuğuyla 9 ay idari gözetimde kalıp mahkeme kararıyla serbest bırakıldıktan 1 ay sonra, aynı dosyadan aynı sebeple ikinci defa idari gözetime alınmış, çocukları eğitim hakkında yoksun kalmış, birisi engelli (sağır-dilsiz-âmâ) 3 çocuğu ile GGMde tutulmaya devam edilmektedir.

e- Tecrit ve soğuk oda benzeri uygulamalara ilişkin endişelerin giderilmesi

Mevzuatta yeri olmayan tecrit / soğuk / sessiz oda uygulamasına ilişkin olarak dile getirilen endişeleri giderecek önlemler alınmalıdır. Özellikle Harran Geçici Barınma Merkezi ile Oğuzeli GGM örneklerinde dile getirilen şikâyetler çerçevesinde gerekli önlemler alınmalıdır. Anayasa Mahkemesinin soğuk oda uygulamasını kötü muamele olarak değerlendirdiği dikkate alınmalı; disiplin veya benzeri amaçlarla kullanılacak olması halinde, yasal düzenleme ile belirli ve sınırlı hale getirilmelidir.

f- GGM'lerde hak temelli STK ve uzmanlarla periyodik denetim ve raporlama

GGM'lerde; baro, insan hakları ve mülteci hakları alanında çalışan uzmanlar ve hak temelli STK temsilcileri gibi ilgili kuruluşların temsilcileri ile birlikte, periyodik ziyaretler, denetim ve raporlama yapılmalıdır.

g- İdari gözetime alternatif tedbirler yönetmeliğinin uygulanması

Başta hassas durumdaki kişiler (hastalar, çocuklu anneler, suç-şiddet mağdurları, koruma statüsü sahipleri vs.) olmak üzere, GGM'lerde idari gözetimin zorunlu olmadığı kişiler için idari gözetime alternatif tedbirler yönetmeliğinin uygulanması gerektiği, idari personele hatırlatılmalıdır. Sağlık sorunu olan yabancılar en kısa sürede, idari

yükümlülükle serbest bırakılmalıdırlar. Sadece ikamet veya vize ihlali varsa, idari gözetim kararı yerine terke davet veya idari yükümlülükler uygulanmalıdır.

Örneğin, Doğu Türkistanlı A.K. isimli kişi kafatasından ameliyat olması, konuşma-duymada zorluk çekmesi ve doktor raporlarına rağmen idari gözetimi devam ettirilmektedir. Özbekistan uyruklu J.N. kafa travması ve epilepsi hastalığı, bayımlara (ve evde küçük çocukları olmasına) rağmen uzun süredir idari gözetimde tutulmaktadır.

h- Avukatların mesai dışında ve tatillerde de görüşme ve dosya inceleyebilmeleri

Avukatlara mesai saatleri dışında ve resmi tatillerde de görüşme ve dosya inceleme imkânı sağlanmalıdır. Zira mesai saatleri dışında ve resmi tatillerde de sınır dışı ve diğer idari işlemlere devam edilmektedir. Mahkemeye / adalete erişim hakkı ve idari dava açma süresinin de çok kısa olması dikkate alınarak, mesai saatleri dışında idari gözetimdekilere görüşme imkânı sağlanmalıdır. Cezaevinde, suç ithamı ve cezai nedenlerle tutuklu olan kişilerle görüşme konusunda bu kadar sınırlama olmadığı halde, idari nedenlerle özgürlüğü kısıtlı olan yabancılarla görüşmenin kısıtlanması doğru değildir.

9- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Sorunları ve Öneriler

a- Çalışma izni ve işyeri ruhsatı alma işlemlerinin kolaylaştırılması

Ön koşulları sağlayanların, yaşamlarını kendi başlarına idame ettirmeleri amacıyla çalışma izni ve işyeri ruhsatı alma işlemleri kolaylaştırılmalıdır.

b- Göçmen girişimcilerin iktisadi faaliyetlerini güçleştirici mevzuat ve uygulamadan kaynaklanan kısıtlamaların kaldırılması

Göçmen girişimcilerin iktisadi faaliyetlerini güçleştirici mevzuat hükümleri kaldırılmalıdır. Bu çerçevede istihdam, iş gezisi ve bankacılık başta olmak üzere, ekonomik faaliyetin gerektirdiği işlemlerle ilgili olarak, mevzuat ve uygulamadan kaynaklanan kısıtlamalar kaldırılmalıdır.

c- Gözetimli ve kayıtlı istihdamın sağlanması

Gözetimli ve kayıtlı istihdam olanakları sağlanmalıdır.

d- Yatırımcılara yurt içi ve yurt dışı seyahat kısıtlamalarının kaldırılması, geçici koruma altında yaşayan Suriyelilere ve uluslararası koruma statüsündekilere Hac ve Umre için seyahat belgesi verilmesi

Yatırımcılara yurt içi ve yurt dışı seyahat kısıtlamaları kaldırılmalıdır. Ticaret yapanlara veya Hac-Umreye gidecek olan geçici koruma altında yaşayan Suriyelilere ve uluslararası koruma statüsündekilere seyahat belgesi verilmelidir.

e- Yatırım ve ihracat teşviklerinin vatandaş olmayan girişimcileri de kapsaması

Yatırımcı teşvikleri vatandaş olmayan girişimcileri de kapsamalı ve ihracat desteklerine erişim kolaylaştırılmalıdır.

f- Çalışma izni almak için Türk vatandaşı çalıştırma zorunluluğunun kaldırılması

Çalışma izni almak için belli sayıda Türk vatandaşı işçi çalıştırma uygulamasına son verilmelidir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı çalıştırma zorunluluğu kaldırılmalıdır.

g- Yatırımları teşvik, bilgilendirme ve işlemlerin kolaylaştırılması

Yatırımları teşvik için etkili bilgilendirme sağlanmalı ve prosedürler basitleştirilmelidir.

h- Göçmen girişimcilerin kurum ve birliklere katılımlarının teşviki

Göçmen girişimcilerin kendi alanlarında faaliyet gösteren iktisadî ve ticarî kurum ve birliklere katılımları teşvik edilmelidir.

i- Tapu ve mülkiyet hakkı üzerindeki sınırlamaların kaldırılması

Mülk edinme hakkı güvence altına alınmalı, tapu ve mülkiyet hakkı üzerindeki sınırlamalar kaldırılmalıdır.

j- Kayıt dışı ekonomiyle mücadele ve para transferinin kolaylaştırılması

Kayıt dışı ekonomi ile mücadelenin bir gereği olarak para transferi kolaylaştırılmalıdır.

k- Kapalı mahallelerdeki yabancı gayrimenkul maliklerinin evlerinde oturamamaları ve belge alamamaları

Yerleşime kapalı mahallelerdeki yabancı gayrimenkul maliklerinin, kendi evlerinde oturamamaları ve belge alamamaları sorunu çözülmelidir.

10- Vatandaşlıkla İlgili Sorunları ve Öneriler

a- Vatandaşlık statüsünün kolaylaştırılması

Vatandaşlık statüsü kolaylaştırılmalıdır.

b- Yatırımla vatandaşlık edinme hakkında Suriyeliler de yararlandırılması

400 bin dolarlık yatırımla vatandaşlık edinme hakkında Suriyeliler de yararlandırılmalıdır.

c- Vatandaş olan Suriyelilerin tapularına “el konabilir” şerhinin iptal edilmesi

Vatandaş olan Suriyelilerin tapularına “el konabilir” şerhi düşmeye dair düzenleme kaldırılmalıdır.

d- Vatandaşlığın geri alınmasının doğurduğu hukuksuzluk ve mağduriyetlerin giderilmesi

Sonradan istisnai yolla kazanılan vatandaşlığın geri alınması çok ciddi hukuksuzluklara ve mağduriyetlere sebep olmaktadır. Vatandaşlığı geri alınan şahıslar adeta “statüsüz” duruma düşürülmekte ve avukata vekalet vermek de dahil olmak üzere neredeyse hiçbir işlem yapamamaktadır. Hukuka aykırı bir şekilde ve listeler halinde vatandaşlığın geri alımı uygulaması sonlandırılmalıdır. Bu şekilde mağdur olan yüzlerce kişinin durumu özel olarak tekrar değerlendirmeye alınmalı ve çözüm üretilmelidir.

Örneğin T.E. ve M.M. vatandaşlıkları haksız şekilde geri alınan birçok kişi kendilerine bağlı olarak vatandaşlık kazanan aile bireyleri ile birlikte mağdur olmaktadır. Nüfus Müdürlüğü, vatandaşlık geri alım karar sayı bilgi ve belgesini dahi vermemektedir.

A.K. ve M.K.’nın vatandaşlığı iptal edilmiş, yabancı kategorisine alınarak G-87 kodu konulmuş ve 1 yıl geri gönderme merkezinde tutulmuşlardır.

11- Eğitim Hakkı Sorunları ve Öneriler

a- İkamet kaydı olmayan şehirlerde yaşayan çocuklarının eğitime erişimi

Çeşitli sebeplerle ikamet kaydı olmayan şehirlerde yaşayanların çocuklarının eğitim haklarına hanel gelmemesi bakımından, en azından bir defaya mahsus genel bir düzenlemeyle durumları hukuki hale getirilmelidir.

b- Çocuklara anadil eğitimi ve gönüllü eğitimcilerden destek alınması

Çocukların kültürel kimliklerinden kopmamaları ve anadillerini unutmamaları için anadil eğitimi verilmeli ve bunu sağlayacak gönüllü eğitimcilerden destek alınmalıdır.

c- Uyum sınıflarının yeniden düzenlenmesi

İlköğretimde uyum sınıfları yeniden ve ilköğretimin başlangıcında düzenlenmelidir.

d- Türkçe hazırlık sınıflarının açılması

Türkçe hazırlık sınıfları açılmalıdır.

e- Çocukların eğitim hakkının korunması

İlkokuldan Liseye kadar ülkemizde okuyan ancak ikamet uzatımı sorunları yaşayan kişiler, üniversite sınavına girememekte, yada sınavı kazansa bile kayıt işlemi yapamamaktadır. Böylece en az bir yıl kaybetmektedirler. Bu durumda olan kişilere, sınavlara girecek veya kazandığı okula kayıt için geçici kayıt gibi kolaylık sağlanmalıdır.

12- Geri Gönderme Merkezleriyle İlgili Sorunlar ve Öneriler

a- Konteyner GGM usulüne son verilmesi

Tuzla ve Arnavutköy gibi "konteyner GGM" usulüne son verilmelidir. Konteynerlerin alan bakımından dar olmasının yanında, kışın çok soğuk, yazın çok sıcak olması, aşırı kalabalık ortam nedeniyle gayriinsani şartlar oluşmaktadır.

b- Avukatların GGM ziyaretleri, avukat-müvekkil gizliliği ilkesi ve savunma hakkının gerekleri

Avukatların, GGM'lerdeki şahısları yasal kurallar çerçevesinde ziyaretine izin verilmesi ve bunun kaydedilmemesi gerekir. Avukatların cezaevlerinden daha ağır şartlarda, Tuzla, Çatalca, Akyurt gibi GGM'lerde, kamera altında, cam arkasından ve mikrofon vasıtasıyla kapalı görüş yapması uygulamasına son verilmelidir. Çoğu zaman mikrofon arızası gibi nedenlerle sağlıklı iletişim de kurulamamaktadır. Konuşmaların

kaydedilmesi görüntüsü bile hukuka aykırıdır. Avukatların müvekkilleriyle bilgi ve belge alışverişine engel olan bu uygulamaya son verilmelidir. Müvekkil-Avukat görüşme gizliliği ilkesine savunma hakkı gereği saygı duyulmalıdır.

c- GGM’lerin yönetimi işleyiş açısından revize edilmesi

GGM’lerin işleyişi ve yönetimi revize edilmeli; periyodik olarak denetleme, eksiklikleri giderme, düzeltme için çözüm yolları kullanılmalıdır.

d- Geçici barınma merkezlerinde tutulan kişiler için itiraz ve yargı yolunun açılması

Geçici barınma merkezlerinde tutulan kişiler için itiraz ve yargı yolu kapalıdır. Bu uygulamaya son verilmeli, anayasanın tanıdığı “idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır” ilkesi gereği, özgürlük kısıtlamasına itiraz ve yargı yoluna başvurma konusundaki engeller kaldırılmalıdır.

e- GGM’lere gönderilmelerin kural değil istisnai tedbir olması

Polis tarafından tutulan yabancıların GGM’lere gönderilmelerinin kural değil istisnai tedbir olması gerekir. Bu konuda genel bir politika ve tutum değişikliğine ihtiyaç bulunmaktadır.

f- İdari gözetimin genel ve mecburi bir uygulama olmaktan çıkarılması, kanundaki terke davet kuralının uygulanması

İdari gözetime alternatif tedbirlere ilişkin mevzuat uygulanmalı ve sayısal olarak devasa bir yük haline gelen, kamu için külfet, kişiler için mağduriyet sebebi olan idari gözetim sorunu azaltılmalıdır. Kanunda istisnai olarak öngörülen idari gözetim, genel ve mecburi bir uygulama olmaktan çıkarılmalıdır. Kanundaki terke davet kuralı uygulanmalıdır.

g- Şahısların göç, emniyet ve geçici barınma birimleri arasında sevki

GGM’lerdeki şahısların göç, emniyet ve geçici barınma birimleri arasında keyfi olarak sevki ve çok sık yer değiştirmeleri sorunu çözülmalıdır. Bu sevklerin ailesine veya avukatına bildirilmesi gerekir. Yabancıların, ailelerine en yakın yerdeki GGM’de tutulması konusunda hassasiyet gösterilmelidir.

h- Personele insan hakları eğitimi

Görevli personele temel insan hakları eğitimi verilmelidir.

i- GGM’de yabancılarla, anlayabilecekleri dilden durumlarının anlatılması ve usul kuralları hakkında etkin bilgilendirme

GGM’de bulunan yabancılara, anlayabilecekleri dilde neden orada tutuldukları anlatılmalı ve idarenin almış olduğu kararlara karşı itiraz etme usullerine dair etkili bilgilendirme yapılmalıdır.

j- GGM’de tutulan yabancılara hangi merkezde olduğu bilgisinin avukatı ve ailesi açısından erişilebilir olması

GGM’de tutulan yabancılara hangi merkezde olduğu bilgisi, avukatı ve ailesi tarafından, daha merkezi konumdaki diğer GGM birimlerinden (İstanbul için Vatan, Kumkapı) öğrenilebilmelidir. İşlem yapılan yabancılara nerede tutuldukları bilgisine erişmek çoğu zaman mümkün olmadığından, avukat veya aile fertleri, kimi durumlarda tek tek bütün göç birimlerine bizzat gidip sorgulamak zorunda kalabilmektedir.

k- İlden ile nakillerle kaybedilen zaman sebebiyle, kişilerin avukata erişim sağlayamadan yasal itiraz süresini geçirebilmesi

Sınır dışı kararına karşı itiraz etme süresi kısa olduğu için, yabancının idari gözetime alındığı ve başka bir şehre sevk edildiği bilgisi ivedilikle ailesine ve avukatlarına bildirilmelidir. İlden ile nakillerle kaybedilen zaman sebebiyle, kişiler avukata erişim sağlayamadan yasal itiraz süresini geçirebilmektedir. Bu konudaki şikâyetler göz önüne alınarak sorun çözülmelidir.

l- GGM’lerin temizliği ve temel hijyen kurallarına uygunluğu için gerekli tedbirlerin alınması

GGM’lerin temizliği özel profesyonel temizlik firmalarına verilmelidir. GGM personeli tarafından yapılmayan temizliğin, idari gözetim altında kalan yabancılara yaptırıldığına ilişkin bilgiler göz önüne alınarak, söz konusu merkezlerin temel hijyen kurallarına uygunluğu için gerekli tedbirler alınmalıdır.

m- GGM’de mesai saatleri dışında da avukat görüşmelerinin sağlanması ve tatillerde avukat ve aile ziyaretine açılması

GGM’de kalan kişilerin mesai saatleri dışında da avukat ile görüşmeleri sağlanmalıdır. İdari tatillerde, geri gönderme merkezlerinin avukat ve aile ziyaretine kapatılması uygulamasına son verilmelidir.

n- GGM’lerde Uluslararası Koruma (iltica) başvurusunun işleme koyulması

GGM’lerde Uluslararası Koruma (iltica) başvurusu yapılmak istenildiğinde, memurlar tarafından söz konusu başvurular işleme konulmalıdır.

13- Seyahat Özgürlüğü Kısıtlamasına ilişkin Sorunlar ve Öneriler

a- İnsani ve sosyal ihtiyaçların karşılanmasını engelleyen tüm seyahat sınırlamalarının kaldırılması

Seyahat özgürlüğü temel ilkesel yaklaşım olarak esas kabul edilmeli, insani ve sosyal ihtiyaçların karşılanmasını engelleyen tüm seyahat sınırlamaları kaldırılmalıdır.

b- İkamet ettiği ili değiştirmek isteyen şahısların özel durumlarının göz önüne alınması ve ikamet sınırlamalarının gözden geçirilmesi

İkamet sınırlamalarına ilişkin kural ve uygulamalar gözden geçirilmelidir. Kapalı mahalleler nedeniyle ikamet sorunu yaşayan veya ikamet ettiği ili değiştirmek isteyen şahısların durumuna insancıl yaklaşım gösterilmeli ve her başvuru kendi özgün şartları içinde değerlendirilmelidir.

c- Yol izin uygulamasının kaldırılması

Yol izin uygulaması kaldırılmalıdır. Bu gerçekleşinceye kadar istisnasız herkes için yol izni almak kolaylaştırılmalıdır.

14- Örnek vakalar

a- "Adına telefon hatları açıldığı için GGM'ye alınan, mahkeme kararı olmaksızın suçlu muamelesi gören ve hakkında sınır dışı edilme kararı verilen durumlara ilişkin örnek vakalar:

- İstanbul'da geçici koruma statüsünde olan Suriyeli A.H., dört çocuğunun geçimini sağlamak amacıyla kardeşiyle bir lokanta işletmektedir. Yaklaşık üç yıl önce geçici koruma kimlik belgesini kaybeden A.H., sonrasında bilgisi dışında adına telefon hatları açıldığını fark etmiştir. 2024 yılında adres kayıt işlemi için Bağcılar Nüfus Müdürlüğü'ne gittiğinde polislerce gözaltına alınarak Arnavutköy GGM'de 2 gün kaldıktan sonra serbest bırakılmıştır. Yaklaşık üç ay sonra sonra geçici koruma belgesini aktif hale getirmek için Kumkapı Göç İdaresi'ne gittiğinde tekrar gözaltına alınmış Arnavutköy GGM'ne sevk

edilmiştir, orada da hakkında sınır dışı edilme kararı alınmıştır. Arnavutköy GGM'ne 7 gün ardından Gaziantep-Oğuzeli GGM'nde 41 gün göz altında kaldıktan sonra avukatların başvuruları sonucunda serbest bırakılmıştır.

- İstanbul'da eşi ve iki çocuğuyla yaşayan ve bir lokantada garson olarak çalışan M.K., 17 Ekim 2023 tarihinde adres güncellemesi için Göç İdaresi'ne gitmiş ve burada alıkonularak Beyazıt Karakolu'na götürülmüştür. Ertesi gün savcılığa sevk edilen M.K., adına açılan bir telefon hattının dolandırıcılıkta kullanıldığını öğrenmiş ancak hattın kendisine ait olmadığını ifade etmiştir. Mahkeme tarafından suçlu olduğuna dair herhangi bir karar bulunmamasına rağmen, serbest bırakılmak yerine Tuzla GGM'ye, oradan da Şanlıurfa GGM'ye sevk edilmiştir. Nihayetinde hakkında sınır dışı kararı verilmiştir.

b- İl Nakil işlemlerindeki sorunlara dair örnek vakalar:

- M.A., Gaziantep'te geçici koruma kapsamında kayıtlı Suriye uyruklu bir kişidir ve İstanbul Atlas Üniversitesi'nde Bilgisayar Programcılığı hazırlık sınıfında eğitim görmektedir. İstanbul'da ikamet etmek için Gaziantep'ten aldığı 10 günlük yol izniyle İstanbul İl Göç İdaresi'ne başvuru yapmıştır. Ancak, Beyazıt şubesi kendisine kayıt nakli için hazırlık sınıfı yerine 1. sınıf öğrencisi olması gerektiğini belirtmiş, Esenyurt şubesi ise üniversiteden bir referans belgesi getirmesi ve Esenyurt'ta ikamet etmesi gerektiğini söylemiştir. Sultanbeyli şubesi ise yalnızca 4 yıllık bölüm öğrencileri için kayıt naklinin yapılabildiğini ifade etmiştir. Bu yüzden okula kaydı yapılamamıştır.

c- Eğitim hakkına erişimin engellenmesine ilişkin vakalar:

- Suriye uyruklu kız öğrenci T.N., Hatay'da geçici koruma kaydıyla yaşamaktadır ve 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Antakya'da Hüseyin Özbuğday Ortaokulu 8. sınıfını tamamlamıştır. 6 Şubat 2023 depremi nedeniyle ailesi ile birlikte İstanbul'a gelmiş ve 2023 LGS sınavına İstanbul'da katılmıştır. Sonuç olarak, Antakya'daki Atatürk Anadolu Lisesi'ne yerleşmiştir. Ancak, kimlik kaydının Hatay ilinde olması nedeniyle, depremzedelere tanınan istisnaya rağmen okul kaydının İstanbul'a nakledilmesi talebi reddedilmiştir.
- Hatay iline kayıtlı geçici koruma altındaki N.D., Hatay'daki deprem sonrası ailesiyle birlikte İstanbul'a yerleşmiş ve her üç ayda bir yenilenen yasal seyahat

izni ile İstanbul'da ikamet etmektedir. Ancak, 6 yaşındaki oğlu Muhannad, geçici koruma kartının Hatay'a kayıtlı olması gerekçesiyle İstanbul'daki okullara kabul edilmemektedir. Göç İdaresi'ne yapılan başvurularda, seyahat izninin yasal olduğu ve bu izinle okul kaydının yapılabileceği bilgisi verilmiştir. Buna rağmen, Cihangir İlkokulu, Mareşal Fevzi Çakmak İlkokulu, Ambarlı İlkokulu, İnönü İlkokulu ve Abdülkadir Uztürk İlkokulu'ndan kayıt talepleri reddedilmiştir. Sonuç olarak, oğlunun eğitim hakkı engellenmiş ve mağduriyet yaşanmıştır.

d- Sınıflandırılmamış vakalar:

- H.M.H., Filistin vatandaşı olup Suriye'deki olaylar nedeniyle Türkiye'ye göç etmiş, eşi ve üç çocuğu ile İstanbul'da yaşamaktadır. Çocuklarından biri yanık kazası geçirmiş olup tedavi süreci devam etmektedir. H., İstanbul'da çalışarak ailesinin geçimini sağlamakta ve çocuğunun sağlık durumunu yakından takip etmektedir. 8 Şubat 2022 tarihinde, H. bilmediği bir belgeye imza atarak Suriye'ye sınır dışı edilmiştir. Ailesi Türkiye'de yalnız kalınca tekrar Türkiye'ye dönmek zorunda kalmıştır. Yasal durumunu düzenlemek için Kumkapı Göç İdaresi'ne başvurmuş, burada tutuklanarak Gaziantep'e sevk edilmiştir. Bir süre sonra Gaziantep'ten serbest bırakılmış ve İstanbul'da kalması için gerekli evraklar ile yol izni verilmiştir. H., yeniden Kumkapı Göç İdaresi'ne gittiğinde, imza işlemleri için Tuzla'ya gitmesi gerektiği belirtilmiştir. Ancak Tuzla'da kaydı olmadığı söylenmiştir. Defalarca Göç İdaresi'ne başvurmasına rağmen sonuç alamayan H., Filistin pasaportuyla dolaşmaya başlamıştır. 23 Kasım 2023'te Esenyurt'ta gözaltına alınarak Tuzla'ya, oradan da Balıkesir'e sevk edilmiştir.
- Z.B., kısa dönem ikamet izni ile İstanbul'da bulunmakta olup, 6 Şubat depreminde ağır yaralanan oğlu H.M.'nin tedavisi için Türkiye'ye gelmiştir. H., enkaz altında 72 saatten fazla kaldıktan sonra Urfa Hastanesi'ne, ardından Ankara Hastanesi'ne nakledilmiş ve burada bacakları ile sol eline amputasyon uygulanmıştır. Z., oğlunun tedavi sürecinde yanında bulunması gerektiğinden, pasaportunu yenileme sürecini kaçırmış ve bu nedenle ikametini zamanında yenileyememiştir. 20 Kasım 2023 tarihinde yenilenmiş pasaportuna ulaşabilmiştir. Oğlunun bakımına muhtaç durumda olması nedeniyle Z., tedavi sürecinde yanında kalabilmek için defalarca başvuruda bulunmuş, ancak tüm başvuruları reddedilmiştir. İnsani ikamet iznine başvurma çabası da yine reddedilmiştir.

- O.M., Gaziantep'te geçici koruma statüsünde yaşayan bir öğrencidir. Yol izin belgesi almadan İstanbul'a gittiği için kendisine imza yükümlülüğü verilmiş olup, aylık olarak bu yükümlülüğü yerine getirmektedir. Ancak, 6 Şubat depremi sonrası Gaziantep İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nün kapalı olması nedeniyle Şubat ayında imza atamamıştır. İlerleyen aylarda imza yükümlülüğünü düzenli yerine getirmiş olmasına rağmen sistemde üç ay boyunca imza atmamış gibi görünmektedir. Bu durumun sonucunda geçici koruma kimliği iptal edilmiştir. Bu nedenle üniversitedeki sınavlarına girememekte, hastane hizmetlerinden faydalanamamakta ve devlet dairelerinde işlem yapamamaktadır.
- A.A., Kilis iline kayıtlı olup, geçici koruma kapsamında İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi'nde öğrencidir. İstanbul'a taşındığından, kaydını İstanbul İl Göç İdaresi'ne nakletmek amacıyla defalarca başvuruda bulunmuştur. Ancak, her başvurusunda farklı gerekçeler öne sürülerek talebi reddedilmiştir.
- H.S., eşi ve iki çocuğuyla birlikte İstanbul'da geçici koruma statüsünde ikamet etmekte olup, Suriye'nin kuzeyindeki El-Bab bölgesinde ticari bir şirket sahibidir ve El-Bab Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlıdır. Ailesinin geçimini sağlamak için iş gereği Suriye'ye sık sık gidip gelmesi gereken H.S., bu amaçla Tüccar Tescil Belgesi almıştır. Ancak geçici koruma statüsüne bağlı seyahat engelleri ve sınır kapılarının bulunduğu illere ulaşım kısıtlamaları nedeniyle işini sürdürememektedir. H.S., bu nedenle kısa süreli ikamete geçerek kendi şirketini kurup çalışma iznine başvurmak istemiş ancak kısa süreli ikamet başvurusu reddedilmiştir.
- M.A., 2016'dan beri Türkiye'de geçici koruma altında Gaziantep'te ikamet eden, evli ve üç çocuk babası bir kişidir. Çalışma izni bulunan M.A., hastane ve karakollarda gönüllü tercümanlık yapmış, İstanbul Üniversitesi'nde entegrasyon çalışmalarına katılmış ve Türk Kızılayı gönüllüsü olarak sertifikalar edinmiştir. 14 Mayıs 2024 tarihinde işyerinde meydana gelen bir soygun sonrasında Oğuzeli Geri Gönderme Merkezi'ne alınan M.A., Gönüllü Geri Dönüş Formu'nu imzalamayı kabul etmemesine rağmen Kilis'teki kampa götürülmüş ve Suriye'ye sınır dışı edilmiştir. Bu olay, ailesinin Türkiye'de kimsesiz kalmasına ve aile bütünlüğünün bozulmasına neden olmuştur.
- A. A., 1999 doğumlu olup Reyhanlı'da ikamet eden ve İskenderun Üniversitesi Belen Meslek Yüksekokulu Gazetecilik bölümünde eğitim gören bir öğrencidir.

Vefat eden kardeşi ve hasta ebeveynleriyle yaşamaktadır; babası böbrek yetmezliği sebebiyle %86 engelli, annesi ise eklem rahatsızlıklarına sahiptir. Yakında evlenecek olan A.A., yaklaşık bir ay önce Reyhanlı'da bir kişiden 2500 wattlık bir elektrikli motosiklet satın almış ancak aracın belgelerini teslim alamamıştır. 5 Haziran 2024 tarihinde Reyhanlı'da bir trafik kontrol noktasında durdurulduğunda motosikletin plaka ve ruhsatını ibraz edemediği için karakola götürölmüş ve motosikleti bağlanmıştır. Karakolda ifadesi alındıktan sonra ertesi gün mahkemeye çıkarılacağı belirtilmiş, bazı belgeleri imzalaması istenmiş ve bu belgelerin başka bir ile taşınması işlemini için olduğu ifade edilmiştir. Ancak belgeleri imzalamasının ardından A.A., Suriye'ye sınır dışı edilmiştir.

- A.Y., Gaziantep iline kayıtlı geçici koruma statüsündeki bir bireydir ve ilkokul, ortaokul ve liseye devam eden üç çocuğa sahiptir. 6 Şubat depremi sonrasında ailesiyle birlikte İstanbul'a taşınmışlardır ve depremzedelere tanınan yol iznini düzenli olarak güncellemektedir. Yeni eğitim öğretim yılı başladığında, çocuklarını İstanbul'daki okullara kaydetmek istemiştir. Ancak yol iznini sürekli olarak güncellemesine rağmen, ikametlerinin farklı bir ile kayıtlı olması gerekçesiyle çocuklarının okula kaydı gerçekleştirilememektedir.
- A.A.M.H., Türkiye'de ikamet iznine sahip Suriyeli bir bireydir. Sudan'da yaşayan ailesi, 2023 yılında Sudan'da askeri hükûmetin rakip grupları arasındaki çatışmaların şiddetlenmesinin ardından Türkiye Cumhuriyeti yetkilileri tarafından tahliye edilmiştir. Türkiye'ye geldiklerinden bu yana, insani ikamet izni almak için birçok girişimde bulunmuş ancak sonuç alamamıştır. Son olarak, H. ailesini Suriye'ye göndermeye karar vermiştir. Ancak sınır kapısına gittiklerinde, ailesinin geçişine izin verilmemiştir. Birkaç gün sonra, emniyet güçleri ailesinin yasal kalışına dair bir belge bulunmadığını tespit etmiş ve aile Gaziantep'teki Nizip Geçici Barınma Merkezi'nde gözetim altına alınmıştır. A.A.M.H., ailesinin Suriye'ye gitmek istemesi üzerine, Noter aracılığıyla çocuklarının yurt dışına çıkmasına muvafakat verdiğini belirten belgeyi Nizip Geçici Barınma Merkezi'ne teslim etmiştir.